

ТИПИ МОВНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ ПЕРСОНАЖІВ В УКРАЇНСЬКИХ ДЕТЕКТИВНИХ ТВОРАХ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА

*М. В. Бурла, аспірант кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
(Черкаси, Україна)*

e-mail: burla.mykola723@vu.cdu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0789-294X>

У статті проаналізовано типи мовних особистостей персонажів в українських детективних творах для дітей та юнацтва на матеріалі «Неймовірних детективів» В. Нестайка, «36 і 6 котів-детективів» Г. Вдовиченко та «Таємниці козацького скарбу» А. Кокотюхи. Визначено мовні риси, що індивідуалізують персонажів і впливають на розвиток сюжету, динаміку комунікативних актів та жанрову специфіку. Окреслено функції мовних типів: характеротвірну, сюжетотвірну, аксіологічну та комунікативну. Продемонстровано спектр мовних особистостей, що варіюється від найвоцирих та емоційно-експресивних до іронічно-цинічних та агресивно-авторитарних, завдяки чому формується поліфонія дитячого детективного дискурсу. Використано описовий, порівняльно-типологічний, контекстуально-інтерпретаційний та дискурсивний методи. Зроблено висновок, що аналіз мовних особистостей персонажів поглиблює розуміння авторських стратегій створення художніх образів і сприяє подальшому дослідженню комунікативних моделей, важливих для формування мовної свідомості юних читачів.

Ключові слова: мовна особистість, лінгвоперсонологія, дитячі детективні твори, українська література для дітей і юнацтва, мовленнєві стратегії, типологія персонажів.

Актуальність. Література для дітей і юнацтва відіграє важливу роль у формуванні мовної культури та світогляду юних читачів. Сучасні українські детективні твори особливі завдяки яскравим героям, кожен із яких є унікальною мовною особистістю. Поняття «мовна особистість» відображає сукупність мовних засобів, які характеризують персонажа й дають змогу читачеві глибше зрозуміти його внутрішній світ, соціальний статус та ставлення до інших. Через мову героїв дитина пізнає світ, інтерпретує події і визначає своє місце в комунікативному просторі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття мовної особистості аналізували І. Голубовська [1], А. Загнітко [3], А. Романченко [7; 8], Т. Шуліченко [9], Н. Данилюк [2] та ін. Особливостям дитячих творів присвятили свої роботи В. Кизилова [4], А. Огар [5], Е. Огар [6] та ін.

Аналіз мовних особистостей персонажів художніх творів для дітей і юнацтва вможливує з'ясування специфіки використання мови для створення виразних та пам'ятних образів, що сприятимуть вихованню моральних цінностей, патріотизму, а також допомагатимуть читачам уявити світ із різних позицій.

Метою статті є визначення типів мовних особистостей персонажів творів для дітей і юнацтва на основі лексико-стилістичних, прагматичних та жанрово зумовлених характеристик їхнього мовлення. Поставлена мета передбачає окреслення індивідуального авторського стилю мовного портретування персонажів, а також визначення функційного навантаження мовної поведінки в структурі творів, спрямованих на дитячу аудиторію.

Матеріали та методи дослідження. Для дослідження залучено три відомі українські детективні твори для дітей і юнацтва: «Неймовірні детективи» Всеволода Нестайка, «36 і 6 котів-детективів» Галини Вдовиченко та «Таємниця козацького скарбу» Андрія Кокотюхи. Кожен із них репрезентує власне бачення мовних особистостей, яке постає через мовні стратегії, обрану лексику, стилістичні засоби та риторичні прийоми.

Результати дослідження та їх обговорення. Мовну особистість у сучасному мовознавстві розглядають як багаторівневе утворення, що поєднує мовні знання, мовленнєві навички та ціннісно-світоглядні орієнтири суб'єкта мовлення. У художньому тексті

персонаж як мовна особистість виявляє себе через репліки, внутрішній монолог, стилізовану авторську характеристику. Відтак аналіз мовних особистостей героїв у детективних творах дає змогу простежити механізми творення характерів, жанрового моделювання та адресного впливу на читача.

У сучасній лінгвістиці мовна особистість є інтегративною структурою, що поєднує мовні знання, когнітивний досвід та соціокультурну зумовленість мовця. Водночас у межах цього підходу розмежовано системний рівень мовної компетенції та ситуативно реалізований рівень мовленнєвої поведінки. Якщо перший відображає можливості особистості як носія мови, то другий актуалізує емоційно-вольові та прагматичні чинники, які визначають конкретну комунікативну реалізацію. Отже, мовна особистість постає як багаторівневе утворення, у якому стабільна компетентісна база співвідносна з варіативними формами мовленнєвої діяльності [1, с. 28]. За А. Загнітком, мовна особистість охоплює сукупність мовних знань, когнітивних механізмів і соціокультурного досвіду мовця. У межах цього підходу необхідно розрізняти мовну та мовленнєву особистості як різні рівні організації комунікативної діяльності. Мовна особистість відображає потенційну компетентність індивіда як носія мовної системи, тоді як мовленнєва особистість репрезентує конкретну реалізацію цієї компетентності в ситуації спілкування, де визначальну роль відіграють емоційні, вольові й прагматичні чинники. Тож співвідношення стабільної компетентісної основи та варіативної поведінкової реалізації забезпечує цілісне розуміння мовної особистості як багаторівневого феномену [3, с. 4]. Модель мовної особистості визначає комплекс здібностей і характеристик індивіда, що забезпечують породження й інтерпретацію текстів різного рівня структурної складності та функційного призначення. Ця модель охоплює мовну компетентність, комунікативну спрямованість, естетичний потенціал, психологічний вплив, а також глибину й точність відображення дійсності. До її параметрів належать послідовність мислення, інтенція щодо творчої реалізації та здатність організувати мовлення відповідно до мети спілкування. Модель репрезентує цілісну систему, у межах якої поєднано когнітивні, комунікативні й аксіологічні складники мовної діяльності [там само, с. 14–15].

З праці А. Романченко зрозуміло, що в сучасній антропоцентричній парадигмі мовна особистість є багатовимірною структурою, у якій поєднані індивідуальні та колективні параметри мовленнєвої діяльності. Її типологізація спрямована не лише на опис окремих мовленнєвих рис, а й на виявлення закономірностей функціонування мовлення в межах соціально й культурно зумовлених моделей комунікації. Водночас мовна особистість постає як динамічна система, що поєднує сталі універсальні механізми мовлення з варіативними, ідіолектними реалізаціями. Отож мовлення індивіда – це простір перетину особистісного досвіду та колективних мовно-культурних норм, що дає змогу аналізувати його не лише як індивідуальний прояв, а і як репрезентацію ширших соціокультурних структур. У цьому аспекті мовна особистість інтерпретована як носій і транслятор культурної традиції, у мовленні якого відображено національно зумовлені й особистісно модифіковані риси [8, с. 73–74].

Персонаж у художньому тексті постає як автономна особистість із власним лексичним репертуаром, індивідуальними стилістичними маркерами та повторюваними мовними елементами, що формують відносну незалежність його мовлення від авторської системи. Його мовна організація репрезентує окрему картину світу, яка може стати ідейною або ціннісною опозицією до авторського бачення, це створює можливість для типологічного зіставлення. Диференціація мовних особистостей персонажів ґрунтована на формах мовної реалізації. Монолог виявляє концептуальні доміанти, спосіб мислення й індивідуальну модель самопрезентації. Діалог фіксує комунікативні стратегії та характер взаємодії з іншими учасниками дискурсу. Внутрішнє мовлення своєю чергою експлікує мотиваційні й психологічні імпульси, позбавлені зовнішніх рольових обмежень. Інструментарій типологізації охоплює аналіз мовного і мовленнєвого портретів: перший окреслює соціокультурно зумовлені характеристики, другий концентрує увагу на індивідуальних стратегіях у конкретних комунікативних умовах. До особливої групи належать персонажі з

історичними або культурними прототипами, мовна організація яких поєднує художню інтерпретацію та елементи реальної мовної практики [9, с. 69].

Підсумовуючи вищесказане, констатуємо, що мовну особистість у сучасному мовознавстві трактують як багаторівневе явище, що поєднує мовні знання, комунікативні стратегії та соціокультурні орієнтири. У художньому тексті персонаж має власне уявлення про світ. За допомогою вербальних та невербальних засобів автор створює комунікативну модель мовної особистості у своєму творі.

Специфіка репрезентації мовних особистостей залежить від жанрових особливостей твору, спрямованості на конкретного читача тощо. З праці В. Кизилової можемо зробити висновок, що література для дітей і юнацтва задовольняє їхні емоційні, етичні та естетичні запити, у таких творах світосприйняття дорослих протиставлене дитячому. Література для дітей та юнацтва ґрунтована на законах, що властиві художній словесності та мають свою специфіку, зумовлену діалогічною природою [4, с. 5].

А. Огар наголошує на тому, що художні тексти не лише формують читацьку культуру, а й безпосередньо впливають на становлення мовної особистості дитини. Виховний і соціалізаційний аспекти реалізовані завдяки ситуаціям, що навчають емпатії, відповідальності та етичної поведінки. У таких художніх моделях закладено типологію особистостей, зосереджених на морально-ціннісних орієнтирах, що важливо для формування дитячого світогляду [5, с. 85–88].

У межах дитячого художнього дискурсу авторська мовна особистість визначає специфіку комунікативного простору через поєднання двох перспектив – дитячої та дорослої. Таке подвійне бачення забезпечує не лише трансляцію знань, а й організацію формату взаємодії, в основі якого лежать співпереживання і партнерство. Дорослий інтегрує власний досвід у процес пізнання світу дитиною. Окремий тип авторської мовної особистості характеризує орієнтація на нормативні моделі комунікації, які відтворюють усталені соціальні сценарії взаємодії дорослого і дитини. У цьому разі мовна організація тексту відображає культурно закріплені стереотипи поведінки та комунікативні ролі, які формують очікувану структуру діалогу між різними поколіннями [6, с. 11–12]. У дитячому художньому дискурсі персонажі набувають статусу мовних особистостей через номінативні стратегії, зокрема використання імен-неологізмів, які формують специфічне мовне середовище та маркують індивідуальність героя. Така організація процесу номінації виконує не лише характерологічну, а й комунікативну функцію, оскільки активізує механізми впізнавання і співпереживання. Дитина в цьому просторі не пасивний адресат, а суб'єкт інтерпретації та співучасті. Ідентифікація з персонажем сприяє включенню в комунікативну модель твору на правах рівноправного партнера, що виявляє інтерактивний тип мовної особистості, властивий дитячому дискурсові [там само, с. 14–16].

Загалом література для дітей та юнацтва є специфічною через подвійну рецепцію: роль автора як посередника між дорослим світом і дитячим, а також помічника в соціалізації. Мовні особистості персонажів детективних творів для юних читачів демонструють розмаїття мовних портретів та різноманіття типів.

У межах лінгвоперсоналогічного та дискурсивно-прагматичного підходів, розроблених у сучасному українському мовознавстві, запропоновано власну типологію мовних особистостей персонажів дитячих детективних творів, сформовану на основі аналізу їхньої мовленнєвої поведінки та комунікативних стратегій. Типологія ґрунтована на напрацюваннях українських дослідників у галузі лінгвоперсоналогії, теорії дискурсу та аналізу мовної поведінки персонажа (А. Загнітка [3], Н. Голубовської [1], В. Кизилової [4] та ін.), однак має інтерпретаційний характер та адаптована до специфіки детективного дискурсу для дітей та юнацтва.

На матеріалі творів А. Кокотюхи, Г. Вдовиченко та В. Нестайка виокремлено такі типи мовних особистостей персонажів: гумористично-іронійний, емоційно-експресивний, щирий, скептичний, раціонально-зверхній, ніжний, дотепно-іронійний, підозріло-насторожений, агресивно-авторитарний, іронічно-цинічний, наївний, позитивно-наївний, глузливо-

брутальний, в'їдливо-категоричний, спортивно-практичний, урочисто-екзальтований, інтелектуальний, комічно-карикатурний та тип хитрого спостерігача.

До *дослідницько-ігрового типу* мовної особистості можна зарахувати *котів-детективів* із твору Галини Вдовиченко «36 і 6 Котів-детективів». Їхні висловлення емоційні, сповнені колективних реплік. Коти мислять категоріями пошуку, дослідження та пригод. Вони ініціюють дію, доєднуються до розслідування, виявляють активність: «– *Ми з вами! Це ж спільна справа! Візьміть і нас! – Ларисо! – благально склав лапи на грудях Ковбасюк*» (Г. Вдовиченко).

До *гумористично-іронійного типу* належить *Яків* і, частково, *Ковбасюк*. Мовлення цих персонажів насичене каламбурами, несподіваними уточненнями, іронією. Вони помічають парадокси та смішні деталі, створюють комічний ефект і знімають напруження: «– *Тимчасово притомні? – перепитав малий Яків*»; «–*Сподіваюся не з нашого дряпопису, – промурмотів Ковбасюк*» (Г. Вдовиченко). *Ковбасюка* можна вважати і яскравим представником *емоційно-експресивного типу*, позаяк для його мовлення характерні окличні речення, повтори, емоційні інтонації. Він переважно зосереджений на власному статусі, самопрезентації, відстоює свою ідентичність і бореться з несправедливістю, ховаючи власну слабкість: «– *Нічого мені не образливо! І не принизливо! Але я кіт! Я кіт, а не кішка! Затямте собі!*» (Г. Вдовиченко).

Дітей клієнтів уналежнено до *щирого типу*, адже їм притаманні прості, емоційно забарвлені прохання. Діти відображають наївність і безпосередність світосприйняття, шукають допомоги й підтримки, покладаючись на дорослих та котів: «– *Бабусю, заберемо кошения до себе! Будь ласка! Ти бачила, як воно стрибає? Ти бачила, які в нього лапки?*» (Г. Вдовиченко).

Сусідка, безсумнівно, належить до *скептичного типу*, оскільки вона розмовляє просто, з елементами скепсису, що властивий дорослим. Цей тип зосереджений на буденному досвіді та здоровому глузді, виражає сумнів, дистанціювання: «– *Тут їх знаєте скільки? – жінка до Лариси. – Більше трьох! Можливо, навіть п'ятеро*»; «– *Триколірна? – іронічно посміхнулась сусідка. – Це вона, а не він. Триколірних котів не буває. Тільки кішки!*» (Г. Вдовиченко). До цього типу зараховано також капітана *Горбатюка* з «*Неймовірних Детективів*». Він формулює чіткі висновки, є стриманим, що характерно для дорослих, орієнтується лише на факти й докази, намагається знизити емоційну напруженість, зосереджений на справі: «– *Ну що ж, дорогі друзі, факти, наведені вами, самі по собі досить цікаві, але поки що доказами чиеїсь злочинної діяльності бути не можуть*» (В. Нестайко).

До цього типу вналежнено й *тата Жені* з його недовірливим і реалістичним ставленням до всього. Він використовує категоричні заперечення та логічні доводи, скептично відкидає надприродне, намагається раціонально пояснити ситуацію: «– *Я в містику не вірю. Хтось у льох заліз і забрав, – тато впевненим рухом поправив на носі окуляри*» (В. Нестайко). *Женя* також вірить у серйозний науковий підхід до справи, використовує велику кількість прикметників, намагаючись акцентувати на чомусь: «– *Я на місці капітана теж за цю справу не взявся б... Усе воно якесь <...> сумнівне, непереконаливе, бездоказове... Все на якихось непевних здогадках*» (В. Нестайко).

Кутузов та *Баронеса* репрезентують раціонально-зверхній тип, вони висловлюються чітко, без надлишкової емоційності, прагнуть до контролю, порядку, а також намагаються здобути визнання і повагу. Проте суржикізма в мовленні послаблюють серйозність сприйняття: «– *Знайдемо їх – знатимемо й відповідь! – Кутузову набридли розмови, він готовий був діяти негайно*»; «– *Очінь зря! – кахикнув Кутузов*»; «– *Це окуляри... – відповіла Баронеса, елегантним порухом знімаючи їх з носа*» (Г. Вдовиченко). Схожі риси має й авторитарний моралізатор *дядько Семен* із твору Андрія Кокотюхи «*Таємниця козацького скарбу*». Він повсякчас повчає, демонструє наказовість, прагне контролювати оточення, орієнтується на власний досвід, намагаючись довести свою вищість. Його мовлення містить категоричні висловлення, короткі речення (парцельовані, нечленовані), які виражають владність та небажання дискутувати, що часто набуває офіційного відтінку, проте постійні суржикізма створюють певний комічно-саркастичний ефект: «*Телевізор*

відмінється як *вредитель*. Підемо далі. Книги. Читаєте книги?»; «Ось. Усе це – умні твори, написані видатними мислителями та філософами. Вам треба читати ці книги, вибирати для себе умні думки та записувати їх у тетрадку» (А. Кокотюха).

У творі Всеволода Нестайка «Неймовірні детективи» *ніжний і милий тип* утілений в образі Милочки Петриківської. Вона використовує емоційно насичені звуки, благальні інтонації. Милочка шукає підтримки, виявляє довіру та емоційність, має вплив на хлопців і спонукає їх ділитися інформацією. Якоюсь мірою вона і є тим стереотипізованим дівчачим персонажем: «– Що? Що це ви кажете! – прошепотіла вражена Милочка. – А хто, хто це?»; «– Ой! Хлопчики! Ой, молодці! То, значить, даремно я хвилювалася. І вас потурбувала даремно, – вдячний погляд Милочки був винагородою хлопцям за їхні переживання» (В. Нестайко). Частково можна вналежнити до цього типу й Галку з твору А. Кокотюхи «Таємниця козацького скарбу», яка, попри свою зверхність, рішучість і бойовий дух, все ж здатна викликати в хлопців певні романтичні почуття, хоч і приховані: «– Галка – наша, місцева. Бібліотекарчина дочка. Нічого особливого, – знизав плечима Льонька, і Данько знову зрозумів – бреше. Так поведуться, коли мають до людини певний інтерес. А дівчинка з кісками Гайдамаці точно не байдужа» (А. Кокотюха). Але дівчинка також демонструє і *дотепно-іронійний тип*. Вона часто жартує, використовує глузливі вигуки, уміє принизити, але не викликати агресії, також вправно демонструє сміливість і рішучість: «– Жабюю ти там будеш! Ква-ква-ква!» (А. Кокотюха).

Дідусь, що мешкає по сусідству, належить до *підозріло-настороженого типу*, адже ставить багато уточнювальних запитань. Він обережний, виявляє недовіру, створює атмосферу недоброзичливості та тривоги: «– А ви звідки? Щось я вас тут не бачив... – пильно глянув на них дідусь. – У гості приїхали?» (В. Нестайко).

Сергій Данилович репрезентує *іронійно-цинічний тип*, для нього характерні саркастичні репліки, іронія. Він критично ставиться до моральних цінностей і провокує героїв, намагаючись змінити їхнє уявлення про добро і зло: «Я не директор школи, моралі вам не читатиму. Ви про мене теж, мабуть, децю чули... Отже... беріть свою п'ятірку і – хай вам Бог помагає... Злочинність, юні мої колеги, існуватиме завжди. Поки існують гроші і соціальна нерівність, тобто багаті і бідні» (В. Нестайко).

До *глузливо-брутального типу* належать *вуличні хлопці й дівчата*, у мовленні яких переважає інвективна лексика та сленг. Вони мислять поверхово, використовують образливі репліки, орієнтуються на так звану «показуху», а також створюють атмосферу глузу та агресії: «– Іди-іди, ровесниця Другої світової!»; «– А чувихи класні, – сказав рудий. – Твоя мені навіть більше подобається» (В. Нестайко). На протигагу цьому типові, *старенька жінка* орієнтується на моральні норми, намагається вплинути на молодь, викликавши в них почуття сорому: «– Посоромилися б! Дівчата, а смалите як...» (В. Нестайко).

Вороного зараховуємо до *в'їдливо-категоричного типу*. Він різко висловлюється, робить саркастичні узагальнення, бачить у всьому негатив, намагається дисциплінувати хлопців, але й лякає та повчає їх, апелюючи до біблійних текстів: «– Сім пар нечистих! Ноїв ковчег! – почули хлопці заду знайомий голос» (В. Нестайко).

Наївний тип представляє *Вітасик*. Він по-дитячому вірить у містичне, усвідомлює відмінність у статусі, його мовлення містить синоніми, гіперболу: «Глянув – і... замер, закам'янів, дихнути не можу...»; «І тут тільки до мене дійшло: це ж не лише джинси, кросівки, годинник, плеєр на мені його, а й руки, ноги, тубуб, голова... Все!» (В. Нестайко). До цього типу можна зарахувати й Богдана Майстренка з «Таємниці козацького скарбу», напр.: «– Ти чого за всіх вирішуєш? Тепер через тебе доведеться самим до нечистої сили лізти!» (А. Кокотюха). Проте водночас він демонструє *спортивно-практичний тип*, адже зорієнтований на практичність та фізичні дії, віддає перевагу розв'язанню проблем силою чи відважними вчинками, висловлюється лаконічно й нерідко емоційно: «Майстренко виявився на диво спортивним хлопцем... завжди стає капітаном команди»; «Може, – погодився Богдан і почухав потилицю. – Ламати не пробував?» (А. Кокотюха).

До *урочисто-екзальтованого типу* зараховуємо *бабу Секлету*, яка мислить категоріями надприродного й хоче нав'язати свою віру іншим, що підтверджує містичну лінію сюжету: «– Я ж казала! Рукатий! А ви не вірили!» (В. Нестайко).

Агресивно-авторитарний тип реалізовано в образі *Бориса Борисовича*. Цей персонаж не терпить критики, демонструє батьківську владу, його мовлення містить інвективну лексику, окличні речення, що виражають емоційність персонажа: «– Щеня! Як ти смієш так говорити з батьком?!» (В. Нестайко). Також до цього типу доречно зарахувати *Льоньку Гайдамаку* з «Тасмниці козацького скарбу». Хлопець різними способами намагається продемонструвати свою «вищість», виявляє бажання самоствердитися за рахунок інших: «– Тепер ясно? Поламаними вудками тут ніхто нічого ще не зловив. Хочете ловити цілими – треба дозволу питати» (А. Кокотюха).

Головний герой твору Андрія Кокотюхи «Тасмниця козацького скарбу» – *Данько Лановий* – належить до *інтелектуального типу*, оскільки чітко й логічно висловлюється, любить читати, а тому апелює до книжок, послуговується літературними аналогіями, є ініціатором у пошуках істини: «Данько Лановий з дитинства любив книжки, і вже давно “проковтнув” книжки і про Тома Соєра з Геком Фінном, і про Холмса з Вотсоном, і про острів скарбів, і про вершника без голови. Словом, не було книжки про пригоди, якої б він не прочитав – включно з казковими пригодами Пітера Пена та Гаррі Поттера»; «– Не люблю, коли шестеро на одного. А битися не вмію. Ось і підключив мозкові клітини»; «– Як пишуть у книжках, це – доля, – так само стиха відповів Данило» (А. Кокотюха).

У творі А. Кокотюхи також представлено *комічно-карикатурний тип*, утілений в образах *Гобліна Два*, *Юрка Простого* та інших членів *Льончиної «банди»*. Ці персонажі стереотипно мислять, використовують просторічну лексику, прізвиська, у такий спосіб створюючи комічну атмосферу: «– Валера, він же – Гоблін Два. Батька його в нас дразнять Гоблін, то й до Валерки прилипло – Гоблін Два. Нічо, не ображається. Так, ну, а це – Петько Рудий, Юрко Космонавт, теж Юрко, тільки просто, без прізвиська, ми його так і зємо – Простий, Олег Князь і Харитон – бо прізвище Харитоненко, Ігорем звати» (А. Кокотюха); «– А, – відмахнувся Валера. – Аби ж справді бандитів. Тут у нас тихо, спокійно, нічого не відбувається. Не те, що у вас. Ви ж із Києва?» (А. Кокотюха).

Хитрим спостерігачем є *Туман*, який завжди стратегічно мислить і маскується, створюючи атмосферу небезпеки. Часто він виявляє агресивність у спілкуванні, саркастично висловлюється, використовує жаргонізми: «– Продірявлю – не залатаєш»; «Тільки лазити по чужих хатах через вікно – не мій профіль. У мене інший бізнес» (А. Кокотюха).

Бабусю Віру зараховуємо до *позитивно-наївного типу*. Вона вірить у добро, роздає мудрі життєві поради: «– Сходіть, дітки, до діда Гайдамаки. Він раніше директором нашого музею працював. Тепер він на пенсії і сторожує там же – дуже прив'язався до того місця. Він охоче все розкаже, бо любить на такі теми побазікати» (А. Кокотюха).

Дядько Сашко Немировський належить до *корисливо-прагматичного типу*. Цей персонаж прагне нажитися, отримати вигоду: «– Даньку, я твоєму батькові подзвоню обов'язково, за сина подякую. Як приїде – з мене могорич. Вам щось треба?»; «– Оце, Гришко, я апартаменти під кабінет пристособив, – пояснив дядько Сашко» (А. Кокотюха).

Висновки й перспективи. Аналіз мовних особистостей у творах для дітей та юнацтва Всеволода Нестайка, Галини Вдовиченко та Андрія Кокотюхи засвідчує, що персонаж у детективному дискурсі постає як багаторівневе утворення, що охоплює вербально-семантичний, когнітивний та прагматичний складники. Виявлені типи мовних особистостей – від наївно-ширих чи емоційно-експресивних до іронічно-цинічних, агресивно-авторитарних – відображають широкий спектр комунікативних стратегій та жанрових функцій. Їхня роль полягає у творенні індивідуальної характеристики персонажів та формуванні поліфонії тексту, а це, своєю чергою, забезпечує динаміку сюжету й збагачує комунікативний простір твору. Мовні особистості є дзеркалом соціальних, вікових та емоційних характеристик учасників художнього дискурсу, завдяки чому детективні твори для дітей та юнацтва набувають додаткового виховного потенціалу. З огляду на це, типологія мовних особистостей є не лише об'єктом лінгвістичного аналізу, а й інструментом

дослідження комунікативних моделей, що формують мовну свідомість юних читачів. Перспективу подальших досліджень убачаємо передусім у розширенні корпусу аналізованих текстів детективного жанру, зіставленні авторських моделей мовного портретування персонажів у творах різних письменників, виявленні гендерних, вікових і соціокультурних чинників формування мовної поведінки героїв, а також у порівнянні типів мовних особистостей у детективних творах для дітей та дорослих.

Список використаної літератури

1. Голубовська І. Мовна особистість як лінгвокультурний феномен. *Studia Linguistica*. 2008. Вип. 1. С. 25–33.
2. Данилюк Н. Використання української та іноземних мов як риса лінгвоперсони Олени Пчілки (до 175-річчя від дня народження). *Лінгвістичні студії*. 2024. Вип. 48. С. 17–36.
3. Загнітко А. П. Теорія лінгвоперсонології : монографія. Вінниця : Нілан-Лтд, 2017. 136 с.
4. Кизилова В. В. Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Старобільськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2015. 236 с.
5. Огар А. Художній простір творів для дітей Галини Вдовиченко: лінгвостилістичний і лінгводидактичний аспекти. *Молодь і ринок*. 2021. № 7–8 (193–194). С. 84–89.
6. Огар Є. І. Мова дитячого літературного дискурсу: функціонально-комунікативні аспекти дослідження. *Вісник СумДУ*. 2006. № 3 (87). С. 10–17.
7. Романченко А. П. Лінгвоперсонологія : електронні методичні рекомендації до курсу для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2023. 40 с.
8. Романченко А. П. Проблема типології мовних особистостей. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Мовознавство*. 2016. Вип. II (26). С. 73–77.
9. Шуліченко Т. С. Мовна особистість автора vs мовна особистість персонажа: ідентичність чи розрізнення. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Т. 34 (73). № 3. С. 66–71.

Список використаних джерел

1. Вдовиченко Г. 36 і 6 котів-детективів. Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. 144 с.
2. Кокотюха А. Таємниця козацького скарбу : детективна повість : для середнього шкільного віку. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛІА-МА-ГА, 2010. 224 с.
3. Нестайко В. Неймовірні детективи : повісті. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2016. 480 с.

References

1. Holubovska, I. (2008). Movna osobystist yak lnhvokulturnyi fenomen [Linguistic personality as a linguocultural phenomenon]. In : *Studia Linguistica*, 1, 25–33 (in Ukr.).
2. Danyliuk, N. (2024). Vykorystannia ukrainskoi ta inozemnykh mov yak rysa lnhvopersony Oleny Pchilky (do 175-richchia vid dnia narodzhennia) [The use of Ukrainian and foreign languages as a feature of Olena Pchilka's linguopersona (to the 175th anniversary)]. In : *Linhvistychni studii [Linguistic Studies]*, 48, 17–36 (in Ukr.).
3. Zahnitko, A. P. (2017). Teoriia lnhvopersonolohii [Theory of linguopersonology]. Vinnytsia: Nilan-Ltd, 136 (in Ukr.).
4. Kyzylova, V. V. (2015). Ukrainska literatura dlia ditei ta yunatstva: novitnii dyskurs [Ukrainian literature for children and youth: contemporary discourse: a teaching-methodological manual for university students]. Starobilsk: Vyd-vo DZ «Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka», 236 (in Ukr.).
5. Ohar, A. (2021). Khudozhnii prostir tvoriv dlia ditei Halyny Vdovychenko: lnhvostylistychnyi i lnhvodydaktychnyi aspekty [Artistic space of Halyna Vdovychenko's works for children: linguostylistic and linguodidactic aspects]. In : *Molod i rynek [Youth & Market]*, 7–8 (193–194), 84–89 (in Ukr.).
6. Ohar, Ye. I. (2006). Mova dytiachoho literaturnoho dyskursu: funktsionalno-komunikatyvni aspekty doslidzhennia [The language of children's literary discourse: functional and communicative aspects of research]. In : *Visnyk SumDU [Visnyk of Sumy State University]*, 3 (87), 10–17 (in Ukr.).
7. Romanchenko, A. P. (2023). Lnhvopersonolohiia: elektronni metodychni rekomendatsii do kursu dlia zdobuvachiv drugoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity. [Linguopersonology: electronic methodological guidelines for the course for master's degree students]. Odesa : Odeskyi natsionalnyi universytet imeni I. I. Mechnykova, 40 (in Ukr.).
8. Romanchenko, A. P. (2016). Problema typolohii movnykh osobystostei [The problem of the typology of linguistic personalities]. In: *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Movoznavstvo [Scientific Papers of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: Linguistics]*, II (26), 73–77 (in Ukr.).
9. Shulichenko, T. S. (2023). Movna osobystist avtora vs movna osobystist personazha: identychnist chy rozrznennia [Linguistic personality of the author vs linguistic personality of the character: identity or distinction]. In :

Sources

1. Vdovychenko, H. (2017). 36 i 6 kotiv-detektyviv [36 and 6 Detective Cats]. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva, 144 (in Ukr.).
2. Kokotiukha, A. (2010). Taiemnytsia kozatskoho skarbu [The mystery of the cossack treasure]: detektyvna povist dlia serednoho shkilnoho viku. Kyiv: A-BA-BA-HA-LA-MA-HA, 224 (in Ukr.).
3. Nestaiko, V. (2016). Neimovirni detektyvy [Incredible detectives]: povisti. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 480 (in Ukr.).

TYPES OF LINGUISTIC PERSONALITIES OF CHARACTERS IN UKRAINIAN DETECTIVE WORKS FOR CHILDREN AND YOUTH

*Mykola Burla, Postgraduate Student at the Department of Ukrainian Linguistics
and Applied Linguistics, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
(Cherkasy, Ukraine)*

e-mail: burla.mykola723@vu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0789-294X>

Abstract. Introduction. *The relevance of the proposed article lies in the fact that literature for children and young adults plays a crucial role in shaping linguistic culture and worldview among young readers. Contemporary Ukrainian detective fiction for children is distinguished by vivid characters, each representing a unique linguistic personality. The concept of a linguistic personality reflects the set of linguistic means which characterizes a character and enables the reader to better understand their inner world, social status, and attitudes toward others. Through the language of the characters, a child perceives the world, interprets events, and defines their place within the communicative space.*

Purpose. *The purpose of the article is to determine the types of linguistic personalities of characters in children's detective fiction based on lexical-stylistic, pragmatic, and genre-conditioned features of their speech; to outline the individual authorial style of linguistic characterization; and to identify the functional role of linguistic behavior within works addressed to a young audience.*

Methods. *In order to achieve this purpose, the descriptive method was employed to systematize linguistic features of characters and define their types; the comparative-typological method was used to contrast the linguistic personalities in the works of V. Nestayko, H. Vdovychenko, and A. Kokotiukha; the contextual-interpretive method helped to analyze the functioning of linguistic means in speech situations; and the discursive method enabled the examination of linguistic personalities within the framework of children's detective discourse and helped determine their role in shaping genre specificity.*

Results. *The analysis revealed that the linguistic personality of a character in Ukrainian children's detective fiction is a multi-level construct combining verbal-semantic, cognitive, and pragmatic components. The identified types of linguistic personalities range from naïve and sincere, emotionally expressive, and humorously ironic to skeptical, authoritarian, and intellectual. Each type performs specific functions within the artistic structure of the text – character-building, plot-forming, axiological, and communicative. It has been proven that characters' linguistic behavior reflects the social, age-related, and psychological features of the child audience, ensuring the polyphonic nature of detective discourse.*

Originality. *The originality of this research lies in conducting a comprehensive analysis of the types of linguistic personalities in Ukrainian children's detective fiction, which have scarcely been subjected to systematic linguistic study. For the first time, a typology of linguistic personalities has been developed based on the works of V. Nestayko, H. Vdovychenko, and A. Kokotiukha, analyzed through verbal-semantic, cognitive, and pragmatic levels. The study combines linguo-personological and genre-communicative approaches, allowing for an understanding of the role of linguistic behavior in character construction and plot dynamics. For the first time, the functional load of linguistic personality types (character-forming, axiological, and communicative functions) has been substantiated within the context of children's detective discourse. The obtained results expand the understanding of linguistic modeling mechanisms of characters and contribute to the development of new approaches to studying the linguistic consciousness of young readers.*

Conclusions. *The study concludes that a character in children's detective discourse represents a multi-level entity encompassing verbal-semantic, cognitive, and pragmatic layers. The revealed types of linguistic personalities, ranging from naïve and sincere or emotionally expressive to ironically cynical and aggressively authoritarian, reflect a wide range of communicative strategies and genre functions. Their role lies in creating individualized character portrayals and shaping the polyphony of the text, which, in turn,*

ensures plot dynamism and enriches the communicative space of the work. Linguistic personalities serve as mirrors of the social, age, and emotional traits of participants in artistic discourse, thereby endowing children's detective stories with additional educational potential. Hence, the typology of linguistic personalities in children's literature functions not only as an object of linguistic analysis but also as a tool for exploring communicative models that shape the linguistic consciousness of young readers.

Keywords: *linguistic personality, linguistic personology, children's detective fiction, Ukrainian literature for children and young adults, speech strategies, typology of characters.*

Надійшла до редакції: 18.08.2025

Прийнято до друку: 24.09.2025